

TOP-5.3.1-16-FE1-2017-00002

A helyi identitás és kohézió erősítése Bodajk térképében

Objektumleírások

Készült: 2019. március

Készítette: Magyar Műemléki Topográfia Nonprofit Kft.

Csór épített öröksége

A Bakonyalja és a Sárrét szélén települt, útmenti, többutcás település, főútról nyíló szabálytalan-halmazos jellegű mellékutcákkal, szalagtelkeken fésűs, előkertes, néhol utcavonalas beépítéssel. • Nevének első írásos említése 1256-ból ismert, Chor alakban, területén ekkor nemesi telkek voltak. 1330-ban már faluként létezett, plébániáját 1333-ban említik először. A középkorban a Csóri Nagy család és a székesfehérvári keresztes káptalan birtoka volt. A 15 éves háborúban elpusztult. A források 1617-ben pusztaként említik, de a felszabadító harcok után hamar kialakult a falu szervezete, és a község már 1694-ben saját pecsétet készített. A XVII-XX. században birtokosai a Necséry, Fejérváry, Porkoláb, Szógyény-Marich, Madocsányi, Nedeczky, Somssich és Pappenheim családok voltak. A magyar Tógazdaság Rt. és a Pappenheim-uradalom a II. világháborút megelőzően a közeli Sárréten halastavat létesített. Jelentősek voltak a szintén a Sárréten épült malmok.

ENTZ – SISA 1998 (57.), TAK 2017 (5-10.), VIRÁG 2005 (43.)

Sarlós Boldogasszony plébániatemplom

A fő utcán, kertben, szabadon álló, egyhajós, középtornyos, órapárkányos, gúlisasakos késő barokk templom, félköríves szentéllyel. Épült 1801-1805-ben középkori templom romjain. 1810-ben a móri földrengés következtében súlyos károkat szenvedett, majd 1822-ben egy szélvihar az épületre döntötte a tornyot. A XX. század első felében a hívek számának növekedésével a templom alapterületét megháromszorozták. Belsejében 1935-ben karzatbővítést végeztek. Az épület a II. világháborúban megsérült, a torony ledőlt. 1948-ban renoválták. A szentély két oldalán sekrestye, illetve oratórium áll. A főhomlokzat két oldalán egy-egy falpillér, két üres fülke és timpanon helyezkedik el, az oromzaton két kőváza látható. A hajóhoz képest alacsonyabb és keskenyebb szentély dongaboltozatos. A torony felől fa orgonakarzat húzódik. Timpanonos oromzatú, kompozit oszlopos főoltárán kapott helyet a XIX. század eleji Vizitáció-kép. Ezzel egykorú mellékoltárképén Mária mennybevétele, Szent Sebestyén és Szent Rókus látható. A szószék ugyancsak ebből az időből származik. Szent Gellért és Szent Imre szobrát Bory Jenő székesfehérvári mester készítette. A hajóban a falon helyezték el a Nedeczky család címeres vörösmárvány sírköveit 1815-ből, 1838-ból és 1874-ből. A XVIII. század öröksége a barokk fa Pietà és a korpuszos missziós kereszt.

A templomkertben álló Nedeczky-síremlék Huber József pesti szobrász műve. A talapzat 1831-ben, az angyalos és vázás mésző feszület 1834-ben készült. A terméskövekből épített magas talapzaton álló alkotás felirata: „Nemes Nedeczky Katalin báró Tersztyánszky János özvegye életében állíttatta fel 1831”. A kertben álló másik három szobor – az eredetileg a falu főterén, a kastély főbejáratával szemben felállított Szent Vendel, az egykor a nagy magtár előtt állt, volutás talapzatú sasvári Pietà és a szörpüzem, korábban szeszgyár elől ide került Madonna-ábrázolás – a XVIII. századból származik. Ezeket az 1950-es években helyezték el a templom kertjében. Mindegyik műemlék.

BARDOLY – HARIS 2008 (27-28.), ENTZ – SISA 1998 (57.), HÁRI 2017 (66-67., 91-102.), TAK 2017 (13., 38.)

Református templom

Utcasorban, szabadon álló, T alaprajzú, homlokzati, órapárkányos és gúlisasakos tornyú koraklasszicista templom. Épült 1809-11-ben, a kereszthajó 1922-ben. A torony a II. világháborúban elpusztult, helyette 1968-ban alacsonyabb és kevésbé hegyes sisakú torony épült. A főhomlokzatot falsávok és párkányok osztják fel. Hosszhajója 3 szakaszos, kereszthajója 1 szakaszos, csehsüvegboltozatos. A padok és szószékek a XIX. század első negyedéből származnak, a szószék hangvetője 1822-ben készült. Felszereléséhez tartozik egy ezüst, fenekén vésett, 1763-as dátummal

ellátott paténa, egy Franciscus Günther által 1840 körül Székesfehérváron készített ezüst serleg és egy AL jeggyel ellátott, XVII. század eleji ezüst keresztelő pohár.

ENTZ – SISA 1998 (57.), HÁRI 2017 (103-114.), TAK 2017 (11-12.)

egykori Marich – Szőgyény-Marich – Somssich-kastély

ma önkormányzat és óvoda

A Fő utca mellett, a faluközpontban elterülő parkban szabadon álló, téglalap alaprajzú, kétszintes, klasszicizáló, eredetileg barokk épület. Épült a XVIII. század végén földszintes, középső előreugró részén manzárdos épületként, a szolgaegyházi Marich család kastélyaként. A XX. század elején, a Somssich család tulajdonába kerülve, új lakói egyemeletesre bővítették, majd később teljesen átépítették. Pilléres kertkapuja és a mellette álló, Lujzi-házként is ismert glorieta a XVIII. század végéről származik. Az eredeti kúriát Marich Tamás emeltette, majd halála után a birtokot fia, Marich István Dávid örökölte, akinek lányát, Máriát fiúsították, így nem volt akadálya az uradalom öröklésének. Férje, magyarszőgyéni Szőgyény László révén a család neve magyarszőgyéni és szolgaegyházi Szőgyény-Marich lett. A família 1910-ben magyar grófi címet kapott Mária és László fia, László személyében, akinek egyik lányát Kamilla grófnőt saárdi gróf Somssich Géza vette feleségül. Fiuk, Somssich Béla 1940-től kormányzói engedéllyel a saárdi gróf Szőgyény nevet, majd a Szőgyény-Somssich nevet használta. A birtok tulajdonosa 1925-ben és 1931-ben Somssich Józsefné volt, 1945-ben Somssich Antalnétól vették el a 2464 katasztrális hold területű birtokot és a szeszgyárat. Az épületben 1945 után községházát helyeztek el. A kastélyt átalakították, és megfosztották díszzeitől.

A kastélyhoz egykor csatlakozó épületekből a glorieta mellett az úgynevezett Kiskastély maradt meg, amely ma a postának és a gyógyszerháznak ad otthont.

ENTZ – SISA 1998 (58.), HÁRI 2017 (69-82.), TAK 2017 (14-15.), VIRÁG 2005 (43-44.)

egykori Nedeczky-kúria vagy Kiskastély

(Fő utca 3.)

Országút mentén, szabadon álló, földszintes, hosszan elnyúló, téglalap alaprajzú XIX. század végi neobarokk épület, amelyhez L alakban hátranyúló mellékszárny csatlakozik. Építésének pontos dátuma nem ismert. A nedeczei Nedeczky család 1746-ban került Csór birtokosai közé, amikor románfalvi Fejérváry Tamás átengedte birtokrészét nedeczei Nedeczky Józsefnek. 1766-ban Nedeczky Kristófot említették helyi földbirtokosként. A kúriát a hagyomány szerint a Miskolcra ideköltöző Nedeczky Ferenc emeltette a XVIII. század végén a család nyári rezidenciájaként. Később Nedeczky Vilmos Fejér vármegyei tiszteletbeli szolgabíró tulajdonát képezte. Az épülethez egykor angolpark tartozott, s hozzá kapcsolódott a család birtokközpontja is. 1925-ben Nedeczky Ferencnek nagybirtoka volt a faluban, amelyet 1935-ben saárdi gróf Somssich Józsefné bérelt. A család végül 1937-ben kistermelőknél adta el a mintegy 1000 katasztrális holdnyi birtokot. Az épület főhomlokzatának két szélén jelzésszerűen előreugró oldalrizalitok láthatók, melyek felett attika húzódik, két szélén egy-egy kővázával. A homlokzati rész ablakai felett faltükrő látható, ezt a rizalitoknál egyenes szemöldökpárkány váltja fel. Hátsó homlokzata átalakított, kiugró bejárati részét befalazták. A kúria 1945 után termelőszövetkezeti tulajdonba került. A rendszerváltozás után két részre osztották: egyik felét egy kft. vásárolta meg, és felújította a tulajdonrészét, a másik rész új tulajdonosa a tetőt cserélte ki, így az épület meglehetősen vegyes képet mutat.

ENTZ – SISA 1998 (58.), HÁRI 2017 (62-68.), TAK 2017 (16.), VIRÁG 2005 (45.)

Magtárak

(Ady Endre utca, Magyar utca 16., 19.)

Az egykori uradalmi magtár a község egyetlen műemléki épülete. Településen átvezető főútvonal mentén, szabadon álló, téglalap alaprajzú, háromszintes, felülkontyolt nyeregtetős épület. Keleti homlokzatának közepén kőkeretes, kétszárnyú deszkaajtó látható, a kőkereten az 1760-as építési évszámmal. A homlokzatokon a szinteket jelölő sima vakolatsáv fut körbe, a sarkok armírozottak, az ablakok egyenes záródásúak. A faszervezetes szinteket középen pillérsor tartja. Az egykori uradalmi szérűskert szélén álló terménytároló a Somssich-uradalom felszámolása után a termelőszövetkezet kezelésébe került. 2007-2008-ban felújították.

A Magyar utcában két paraszti magtár is fennmaradt. Az egyik legrégebbi a 16. szám alatt álló, amelyet Bíró Szekeres János emeltetett 1892-ben. Az utca többi épülete közül elsősorban szemöldökpárkányaival és rozettaival tűnik ki. Vonala az utcával párhuzamos. A klasszicista jellegű homlokzaton klasszikus oszloprendre emlékeztető, fejezettel ellátott vakolatpillérek láthatók. Fejezeti eredetileg dór oszlopokat idéztek. Tagolásukat az 1980-as évekbeli felújítás során egyszerűsítették. Az ablakok fölött egyenes gerendázatú párkányok húzódnak. A párkányokat tartó konzolok akantuszlevéllel díszítettek. A tető oromszegélye csipkézett. Az ablakok külső fedését biztosító, felfelé nyíló vaslemez-takarást az 1980-as évek első felében leszerelték.

Hasonlóan kimunkált épület áll a református templom mellett, a 19. szám alatt is. Az oromzatával az utcasorra néző épületet 1906-ban a Vaskapusnak is nevezett Szekeres család, Szekeres József és Katalin építtette, Molnár József és fia mohai kőművesek kivitelezésében. Homlokzatán jól kivehető a falsíkot tagoló falpillérek dór fejezetei. A pilléreket kváderezéssel, azaz kőutánzással készítették, az ablakok körüli kvádereket profillal keretítették. Fölöttük szemöldökpárkányok láthatók akantuszlevéllel díszített, konzolt utánzó elemekkel. Az egyik udvari ablakot befalazták, a többit az eredeti vaslemezek borítják. A tető héjazata korcolt, horganyzott vaslemez.

BARDOLY – HARIS 2008 (28.), ENTZ – SISA 1998 (58.), HÁRI 2017 (126-133.), TAK 2017 (17-18.)

Felhasznált irodalom

- ENTZ – SISA 1998 Entz Géza – Sisa József (szerk.): Fejér megye művészeti emlékei. The Historic Monuments of Fejér County. Székesfehérvár, 1998, Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Intézet – Szent István Király Múzeum. (= Szent István Király Múzeum Közleményei A sorozat 34. kötet)
- HÁRI 2017 Hári Gyula: Bevezetés a települési értéktárba – Csór község. Csór, 2017, Csór Község Önkormányzata – Csóri Települési Értéktárbizottság.
- TAK 2017 Településképi arculati kézikönyv, 2017.
- VIRÁG 2005 Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. 3. kötet. Fejér megye kastélyai és kúriái. Budapest, 2005, Fo-Rom Invest.